

Nadal

Nadal es una de les grans festes del calendari, particularment en el lli-turgic cristià; es un temps que convida de manera especial a la reflexió i que envolta a la majoria en un clima en el qual els mil-lors desijos de pau i amor fan que nos mostrem mes despreguts i altruistes.

Des del *Rogle* no voliem que enguany passara esta festa i epoca de l'any tan senyalada sense deixar de fer alguna aportació en el marc de les nostres possibilitats; una contribució que es materialisa en este Extra de Nadal, en el qual hem volgut plasmar algunes de les nostres tra-dicions mes arrelades i re-cordar-ne d'atres que el temps i les modes mes materials van fent que es perguen i només queden en el recòrt dels mes ma-jors.

SAGRADA FAMILIA EN SANT JOANET. DE JOAN DE JOANES.
AJUNTAMENT DE VALENCIA
FONDOS DEL MUSEU DE LA CIUTAT

Son una part d'eixe **Nadal valencià** que no hem de renunciar a viure, puix les tradicions, els cants, les cerimònies, els menjars, els presents... son **testimoni** de valen-cianitat i, en el nostre compromís de mantindre-les, les renovem i garanti-sem la perdurabilitat d'una part entranyable del patrimoni del nostre Poble.

Per a il·lustrar este Extra hem volgut reproduir la *Sagrada Família* de Joan de Joanes, mostra d'una de les imatges mes tradi-cionalment representati-ves d'estes festes.

El *Rogle* desija a tots els seus llectors un

BON NADAL

i un

BON NINOU.

En pau i harmonia

Meliana

En pau i-gr-mo-ni-a, chi-que-tes, can-tem al
Fill de Ma-ri-a naix-cut en Be-lem, en pau i-gr-mo-ni-a, chi-
-que-tes can-tem al Fill de Ma-ri-a naix-cut en Be-lem.
Mes gua-po que un sol es el Je-su-set, si sa Ma-re vol, do-
-neu-li un bes-set, mes gua-po que un sol es el Je-su-set.

En pau i harmonia

Senyora Maria
estic empenyat;
este fillet vostre,
lo cor m'ha robat.

Voldria besar-lo,
Si dieu que sí.
iVingau,
"pues", chiquetes
"vingau-se'n en mi"

(Tornada)

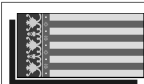
En pau i harmonia,
chiquetes cantem
al Fill de Maria
naixcut en Belem
(bis)

Mes guapo que un sol
es el Jesuset
si sa Mare vol
doneu-li un beset.
Mes guapo que un sol
es el Jesuset.

Senyor Sant Josep
quin goig que tindreu,
"pues" la vostra esposa
es Mare de Deu.

Siga enhorabona,
Patriarca dijós,
i el bon Jesuset
beneixca a tots.

Popular de Meliana

PUBLICACIO EN
LLENGUA
VALENCIANA

SUMARI: 1 ▪ NADAL ▪ EN PAU I HARMONIA / 2 ▪ DOLÇOS TIPICS
▪ MUSICA DE NADAL / 3 ▪ TRADICIONS DEL NADAL VALENCIÀ / 4 ▪ LA NIT D' ELS REYS

Dolços típics i originals

D'entre els molts dolços locals mencionarem els dos mes estesos per tota la geografia valenciana: el torro i els pasticets de moniato.

El Torro

El torro es un producte tradicional de les festes nadal·lenques, que junt en els **polvorons** i el **massapa** no pot faltar en les nostres llars estos dies.

La majoria d'especialistes senyalen que l'orige del torro fon una mes de les herencies que nos deixaren els **araps**. En tot cas, els torrons de **Xixona**, artesanals i de gran tradicio, estan documentats historicament cap al **segle XVI**; es per això que a Xixona se la pot considerar el breçol del torro, en les seues varietats de **torro d'Alacant** (dur) i **torro de Xixona** (moll), abdos en denominacio d'orige.

El torro es una massa dolça obtinguda per la cocció de mel, sucre i clara d'ou a la qual se li afegim armela pelada i torrada, sencera per al torro dur o molta per al moll. Se mescla tot i continua coent-se fins a obtindre's la textura que se vol; per ultim se moleja i ja està bo per a menjar.

Pasticets de moniato

L'altre dolç típic de les festes de Nadal, generalisat en tot el nostre Regne, son els pasticets de moniato. No hem pogut resistir-nos a transcriure la recepta, la qual nos recorda aquelles vesprades en casa, i després en el

forn, que per als mes menuts resultaven una festa, puix fer els dolços de Nadal era juntar-se familia i amics. La **recepta** nos la proporciona una bona amiga, **Victoria Moreno i Ballester**, i ja va ser publicada en 1993 en la revista **Lo Rat**, num. 19.

Ingredients de la pasta: farina, 3 mides d'oli (tassa de cafe), 2 mides d'aiguarent, 2 llimonades de paperet.

Ingredients del farcit: ½ quilo de sucre, ½ quilo de moniato bollit i pelat, canella en rama i corfa de llima.

Elaboracio: Primer es prepara el farcit. Es desfa el sucre, en una caçola de fanc, a punt de caramelo i s'afegim el moniato chafat, corfa de llima i un tros de canella en rama, i es mescla be mentres se cou.

Per a fer la pasta es necessita posar l'oli, l'aiguarent, els dos paperets de llimonades del mateix color i a poc a poc s'afegim la farina necessaria fins que quede prou consistent; després se posen els altres paperets i s'acaba de treballar la pasta.

Seguidament se fan boletes de pasta, per a afinar-les s'aplanen ajudant-se d'un rul o una canya, se li posa una cullerada de confitura en mig d'eixa especie de coqueta i es procedix a doblar-la tancant la pasta, i aixina s'obtenen els pasticets en forma de mija lluna, als quals se'ls aplica per damunt, en un pinzell, ou batut i un poc de sucre. Arribats aci només queda posar-los al forn, que no ha d'estar massa fort i esperar a que es coga la pasta.

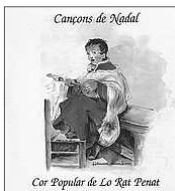

Molt bones festes i millor profit.

Musica de Nadal

Nadal es musica, i es musica especial; aquella que naixcuda de composicions populars, d'anònimes persones en moltes ocasions, canta l'alegria de la Cristiandat. Son festes que la tradicio mana parlar de familia o de predisposicions positives davant d'un any que acaba o d'un nou que en breu s'inicia.

La musicologa i folklorista **Mª Teresa Oller** ha arreplegat, junt en uns altres folkloristes, moltes d'estes peces musicals que coneixem per **cançons de Nadal** i que en distintes ocasions han segut gravades per a la seua difusio i pervivencia. En esta ardua labor s'emmarquen els títols de tres CDs que el **Cor Popular de Lo Rat Penat** nos oferix per a que pugam compartir i per a fer perdurar un apartat important de la cultura tradicional valenciana.

Cançons de Nadal (1997)

Es el primer CD d'esta tematica, encara que este Cor ja havia editat anteriorment una cassette titulada "Nadalenques". Dels tres que aci se comenten es el que oferix major varietat i espontaneïtat. En ell es trobem **22 temes** arreplegats en les distintes comarques valencianes. D'entre les diferents cançons de Nadal, algunes son **aurores**, altres **albades**, **cançons d'aguinaldo**... i cadascuna en el seu ritme particular.

Fa dos mil anys (2000)

Es la gravacio del concert que el Cor Popular de LRP feu en el Palau de la Musica de la ciutat de Valencia en 1999. Es un treball mes elaborat en la seua estructura, en el qual, a modo d'ofrena al Nadal que s'acosta, **es combinen els cants en els balls** del

Grup de Danses de la mateixa entitat; una combinacio perfecta per a celebrar una festa gran. Entre les cançons de Nadal, s'escolten **jotes, seguidilles o cançons de l'U**.

El conte de la Yaya (2001)

Es un treball producte també de la gravacio d'un concert, el que el Cor Popular dona l'any 2000 en el Palau de la Musica de la ciutat de Valencia. En este cas l'excusa que pot supondre el **relat d'una yaya als seus nets** es motiu per a anar il·lustrant-los en diferents parts que canten el goig de Nadal.

Segurament se'n podran trobar gravacions tecnicament millors en el mercat, pero ninguna tan espontanea, tan real ni tan autentica com les que aci vos recomanem, les quals a mes son expressio de la llengua valenciana viva.

CONTACTA EN NOSATRES

Apartat de Correu 527
46002 Valencia ciutat

Telefon: 617 030 370
rogle@rogleconstantillombart.com

Rogle en Internet

Tots els exemplars editats fins ara estan, en pdf, en:
www.rogleconstantillombart.com, www.cardonavives.com,
www.enkara.org i www.pjvalencianista.org

Tradicions del Nadal valencià

BALTASAR EN ALCOY

Son moltes les tradicions valencianes relacionades en les festes nadalencques, la majoria son ya part d'eixa **cultura popular** que, en molts casos de manera espontanea, ha anat cernent lo superflu i transmetent, de generacio en generacio, distintes manifestacions que s'han convertit en icons de l'expressio mes genuïna de la cultura valenciana. L'elaboracio de **dolços** tipics, la tradicio **belenistica**, les **albades i cants** nadalencs, el mateix **Cant de la Sibila**, l'original **Belem de Tirisiti** (Alcoy), les **calvates de Reis** (la d'Alcoy es la mes antiga del mon), les **estrenes**..., tot compon en definitiva un imaginari que fa d'estes manifestacions el nostre particular Nadal. Ad algunes d'elles donem pas en breus resenyes, per tal de fer-les perdurar i per a reivindicar la seua pervivencia.

El Cant de la Sibila

Es tracta d'un cant profetic, l'història del qual es lliga a la figura de la **sibila** que, en la **Grecia** classica, es una dona sabia, moltes vegades anciana i verge, en **poders profetics**. Esta figura tambe estigue present en uns atres pobles mediterraneus. L'arribada del Cristianisme reconegue i **cristianisà** la figura i se va redireccionar eixa facultat que posseïa a anunciar la "**Bona Nova**" o, encara mes, se la dotà de certa **visio apocaliptica**, puix prometia la segona vinguda de Jesucrist, per tal d'eixercir, a través de la por, un control sobre els fidels.

Les representacions del Cant de la Sibila en Valencia arranquen de la **Edat Mija**, i tenen el seu possible punt de partida en la **Provença o Limoges** a on arrelaren els texts llatins basats en un sermo atribuït a **Sant Agusti** (esta consideracio per a molts es falsa) i que predicà per a convertir als jueus. En ell desfilaven una serie de personages –profetes– que anunciaven el **naiximent de Jesucrist** i entre ells, les sibiles, que anunciaven el **Juï final**. Este text es coneix com **Ordo Prophetarum** i el cant llatí concret de la sibila com **Judici signum**. Es representava en diferents ciutats de la **Corona d'Arago**, tambe en el Cap i Casal, a on fon introduït junt a la lliturgia romana despres de la conquesta jaumina. Tambe hi ha versions en territori castella.

La versio valenciana d'este cant es troba documentada en un **Breviari** de **1533** de la Seu Valentina. La melodia podria partir d'un cant gregoria que despres evolucionà.

Les representacions s'abandonaren despres del **Concili de Trento**, conseqüencia de la Contrarreforma.

Hui, despres de ser recuperades, destaquen per la seua importancia en la nostra Patria les sibiles de **Ontinyent, Gandia, Benaguasil, Sueca, Algemesi** o **Valencia ciutat** –en la propia catedral–, encara que tambe i durant molt de temps fon cantada i representada en l'Iglesia de la Companyia de Jesus. De totes les sibiles valencianes, tal volta, la mes completa siga la de **Ontinyent** no tant pel text sino pel ceremonial que comporta. Es canta el 22 de decembre en l'iglesia de **Santa Maria**, en el marc d'un simbolic ceremonial que inclou danses i una representacio dramaturgica.

La jorn del Judici
parra el qui haura fet servici,
Jesucrist, rei universal,
home i ver Deu eternal,
del cel vindra per a jujar
i cada u lo just dara.
Abans que el judici mort sera
un gran senyal se mostrarà,
la terra agitarà suor
i tremilurà de gran por.
...

Les estrenes.

Una costum ben arrelada en el Regne de Valencia es demanar o rebre les estrenes, eixe **present-regal**, casi sempre en diners, que els pares o yayos –en alguns casos els padrins– fan als fills o fillols **el dia de Nadal**.

Anar a felicitar els Nadals es una tradicio encara viva en els nostres pobles, i eixe dia es visita als yayos, als tios, als padrins o ad atres familiars mes directes per a desijar-los unes bones festes. En molts casos, despres del dinar familiar de Nadal -i d'haver-se menjat l'olla en pilotes tipica d'esta festa- començava la desfilada i en rebre les estrenes es besava, com a simbol de respecte, les mans de qui les donava.

El Tirori, Tirori i el dia de Reis

Com sempre, en els pobles valencians, de la festa la vespra. La vesprada-nit del cinc de giner arriben a les llars valencianes –que aixina ho desigen– els **Reixos**, els **Reis de l'Orient**, aquells Macs de les Sagrades Escritures. Venen carregats de regals per a fer realitat tantes i tantes ilusions i esperances de menuts i majors.

En tota la frescor i naturalitat que generen les creacions populars, una copla, un **senzill poema**, se nos ensenyava de menuts per a rebre i saludar al nostre Rei preferit i que nos deixara aquells presents tant esperats. Eixa salutacio era alhora un oferiment d'hostage o al menys de recompensa a l'esforç fet, especialment per les cavalleries sobre les que montaven majestuosament i es desplaçaven **Melchor, Gaspar i Baltasar**.

Eixe poema, recitat en respecte i impressionats per la figura d'aquell venerable rei, dia aixina:

"Tirori, tirori.
senyor Rei yo estic aci
done'm casques per a mi,
yo li donare palla i garrofes
pal seu rossi."

Esta versio de la localitat de **Montroy** es una entre tantes que poden trobar-se a lo llarc i ample de la nostra geografia, en les quals lo basic no canvia, encara que algunes estrofes poden sofrir alguna modificacio, com ocorre en esta de **Borrjana**:

"Tirori, tirori
sinyor rei yo estic aci
totes les garrofes i herba
pa el seu rossi,
i tots els juguets
que voste porte per a mi."

LA NIT D' ELS REYS.

A los Reyes,
Chiques y velles,
Y casaes,
Y donselles,
Totes les dónes
Tenen... etc.
Mamarracho popular.

Plovisnant (1) y en un fret que fá que pèla,
¿A les nòu de la nit ahon va la chent?
Carrer de sant Visènt amunt, bañantse,
Grans y chiquets van á esperar als Reys.

Baix les capes y al bras les cries duen
Els sinaues marits á les mullers,
Y els moñicòts machors van de ses mares
Agarrats á les faldes blaus de fret.

Y en simbombes, carrancs y arruixaores,
Caragòls y sensèrros, tots á un tems,
Un rebombori mouen d' els dimònis
Convertint en infèrn aquells carrers.

¡Bòna nit s' ha chirat! ¡s'aguá la festa!
¡Ni en lo mateix diluvi en caigué mes!
De les canals baix los balcons guardantse
Tots están arrimats á les parets.

L' ú rosega castañes y abellòtes;
L' atre qu' esbara y cau, casi fa el peix;
S' arromanga la chica el salaeco
Y els dobla el chic la boca als saragüells,

Dur paraigües malacha si s' estila,
Les capes y els vestits fan son paper;
¡Si la plucha seguix d' esta manera
Cosa es d' anar al Grau á per barquets!

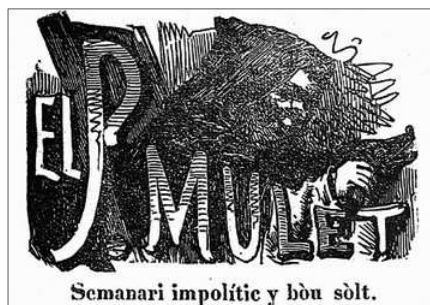
Y un chiquet s' adormix y atre es despèrta,
Y atre á casa anar vòl per qu' el fret sent;
U fa el somico, un atre es desgañita,
Y algú fá una empastrá que val per tres.

-«¿Quí m' ha tentat á eixir en estos crios?
Diu la mare bramant com un bedell,
Arrimantli una surra al tafanari,
Que m' el deixa com un áll de coént.

Córren les onse ya; l' aiguarrá amayna;
Pero... ¿venen ó no venen els Reys?
Mes en asò s' ohuen de llunt sensèrros,
Caragòls y carrancs y trastos vells.

Ya pará l' aigua; anémsen pronte; pero...
¿Quí va á Roma y al Pare Sant no veu?
Aguardemse... miréu... miréu, ya venen;
Llums, roïdo, albolòt... sí que son ells!

Per allá baix ahon eren les escoles
De sent Pau han exit; ¡quin atropell!
A la veu d' -«¡els Reys venen!» s' espavilen,
Y hòmens, dónes y chichs tots s' alsen drets;
Tots s' alsen drets á vore als Reys que venen
Arremullats y en fanc hasta els cabells;
Plens de mascares y montats en burros,
Y fets uns, lo que son, uns carboners.

Pendons tots desgarrats per mantos duen,
Y per corones pòrten foguers vells;
Y' á la rochenca llum de les fumoses
Haches, tots mascarats, pásen els Reys.

Y un chiquet á qui els pares l' han fet créurer
Que casques duen y torrons pa éll,
Al vòrels les sistelles qu' al bras pòrten
S' en fuch per entre cames de la chent.

Brinca un atre de gòch, y la simbomba
Se li cau de les mans y es fa á trossets,
Rompénseli el peròl á un pòbre agüelo
Damunt mateix del call número sent.

Bufant de gust li pega un huéc al nene,
Y armát está enseguida el cañaret;
Pues el pare del chic, qu' es tot un hòme,
Vòl en l' agüelo fer y contrafer.

Tira ma á la fitora; cau l' agüelo
Apenes relluir veu l' instrument,
Y el carrer en cuant criden: «¡A la guardia!»
Lo mateix qu' un espill queda de net.

No per asò es deté la moixiganga;
Y cuant ya está en la plasa de Caixers,
Tots sofocats, al punt de la trifulca
Corrent van dos serenos del retén.

Estaben en la Sanc y res ohuiren:
-«¿Cadávre quien t' ha muerto?»- diu ú d' ells;
Y alsantse tot chopat de dins d' un charco.
-«¡No creguen,-diu l' agüelo- qu' asò es pet!»

Este en los dos serenos va al Asilo;
Pergué un chiquet la mare y va al Repés;
Y els que no, plens de fanc, sen van á casa
Satisfets d' haber vist vindrer als Reys.

¡No els han vist vindrer pòc! Pareix mentira
Que hacha en Valensia chent tan inosent,
Qu' al balcó pòse als chics la sabateta
Y als Reys vacha á esperar en estos tems.

Ridícula paròdia es fa d' els Magos
Qu' al Chesus adoren en Belem;
¡Oh sigle de les llums!... son ya les dotse!
Dorgáu en calma... y hasta l' añ que vé!

EL PARE MULET
(Semnari impolític i Bóu Solt)
Any 1 – nº 2 – 8/01/1877
Dirigit per Constanti Llombart,
personalitat de la qual ha pres
el nom la nostra associació.

(1) Eu! Qu' el profeta, dic, el poeta autor d' estos versets pareix el Saragosano!
No caigué enguañ el chaparró la vespra, qu' es cuant la festa es selebra, pero no
feu falta per aixó en la nit d' els Reys. ¡Si sera sábio!